

szabálytalan alakú kiemelkedésen nagyszámú őskori és egy Árpád-kori cseréptöredéket találtam. A leletek a domb legmagasabb részén sűrűsödtek. A kiemelkedés egy nagyobb, hajdan mocsaras mélyedés és a Holt-Rába közé ékelődik.

TAKÁCS KÁROLY

286. Rábagyarmat határa

(Vas megye) Ő, N, Á, Kk

2006. október 5-én terepbejárást végeztünk örökségvédelmi hatástanulmány készítése érdekében.

Kis-telek: A község belterületének Ny-i határában, közvetlenül a temetőtől Ny-ra találtuk a nem túl intenzív lelőhelyet. A temető mellett elvezető dűlőúttól egészen a Rába árterét jelző magaspartig terjed. Kis területen, csekély mennyiségben gyűjtöttünk őskori, népvándorlás kori, több szép darab Árpád-kori és középkori kerámiát. A lelőhely minden bizonnyal folytatódik a mai temető alatt és esetleg a sportpálya alatt is.

Szélestartó-dűlő: A község belterületének Ny-i határában, közvetlenül a focipályától és a vízműteleptől D-re nagy területen, csekély mennyiségben lehetett gyűjteni őskori, Árpád-kori és középkori kerámiát. A leletek egy 350–400 m-es területen szóródtak. A lelőhely minden bizonnyal folytatódik a vízműterület és sportpálya alatt is.

Munkatársak: Csalár Imre, Csalár Gábor, Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

287. Rábahidvég határa

(Vas megye) Á, Kk

2006. december 13-án a Püspökmolnári és Rábahidvég közötti műút D-i oldalán, a Rába ártere fölött elterülő teraszon Árpád-kori és középkori kerámiatöredékeket találtunk (a Hévíz–Szombathely között húzódó 400 kV-os nagyfeszültségű vezeték nyomvonala, 24. sz. lh.). A terület nagy része szántott, részben növényzettel fedett, a lelőhely K-i irányban tovább terjedhet.

SKRIBA PÉTER

288. Rád, Arany János utca

(MRT 13/2 k. 25/52 lh.)

(Pest megye) Sza

2006. augusztus 17–18-án gázvezetékárokot ástak az Arany János utca É-i oldalán, mely 40 cm széles, 130 cm mély volt. A 351. hrsz. telek előtti szakaszon a kidobott földben egy csomóban néhány cserepet találtam: korongolt, piros festésű korsó oldaltöredékét; korongolt korsófület és egy szintén korongolt, apró kavicsos anyagú szürke oldaltöredéket. A további szakaszon elszórtan pár állatcsontot és kis paticsdarabokat gyűjtöttem. Az árok sötétbarna, keményre száradt agyagos földjében beásást nem lehetett észlelni. A szarmata településhez

tartozó cserepek a rádi 52. sz. lelőhely ÉNy-i irányú, a belterület alá nyúló kiterjedését jelzik.

KŐVÁRI KLÁRA

289. Rákóczifalva, Bagi-föld I.

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, R, B, N, A

A megelőző feltárás-sorozat a Vásárhelyi-terv részét képező töltésáthelyezéshez kapcsolódott. A töltés áthelyezésével Rákóczifalvától délre, a Tisza kanyarja által félkörívben körülvevő ártéri öblözetet (Bivaly-tó) kívánják a hullámtérhez kapcsolni, s ezzel az árvíz gyorsabb levonulását elősegíteni. A tervezett munkálatok 11 régészeti lelőhelyet érintenek, melyeknek megelőző feltárását az ELTE Régészettudományi Intézetével közösen végezte és végzi a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága. A 15 hektárt meghaladó méretű lelőhelyet (1. sz. lh.) a beruházáshoz igazodva több ütemben kutattuk.

1/a lh.: Az alig fél hektárnyi területen a halomsíros kultúra rákóczifalvi csoportjának 32 sírja és avar objektumok foltjai kerültek elő. A feltárást 2007-ben folytatjuk.

1/c lh.: Ez a terület a leendő töltés melletti erdősávot kísérő, 100–120 m széles sáv, mely részben az 1/a, részben pedig a 4. sz. lelőhely folytatása. E terület váratlanul került be a veszélyeztetett határrészek közé, ezért korábban nem végeztünk itt terepbejárást. A feltárás során lehumuszoltuk a teljes sávot, 75 500 m²-t, melynek az ártér felé eső Ny-i ill. a parttól távolabb eső K-i végén kerültek elő az objektumok; a középső, mintegy 45 000 m² nagyságú felszín meddőnek bizonyult. Összesen 16 906 m²-t tártunk fel.

Kiemelkedő jelentőségű és mennyiségű jellegzetes vonaldíszes kerámiával datálható 4 szabálytalan alakú újkőkori gödör; a többi 39 gödör a népvándorlás korára keltezhető.

Ezen a felszínen az objektumok között 7 földbe mélyített négyszögletes alapú épület, köztük hat korai népvándorlás kori (római kori és germán átmeneti periódus) és egy avar leletanyagot tartalmazó lakóház látott napvilágot. A felszínt keresztbe-kasul szabdalják a különböző alakú, rendeltetésű és méretű árkok. Köztük is nagy fejtörést okozott az ásatási szelvényünkben ÉNy-DK-i irányban végighúzódó 8–10 m széles, szabálytalan szélű, 2–2,5–3 m mélységű árkok, mely eredetileg a Bivaly-tói-érbe, azaz a Tisza árterébe torkolló élővízi meder lehetett, melyet a szarmaták – kihasználva a természet adta lehetőséget – védművé alakítottak át. A mesterséges beavatkozást az árok metszete és a betöltéséből előkerülő korabeli leletanyag tanúsítja. Egy óriási, kb. 4 m átmérőjű kutat is feltártunk, kevés római kori szarmata anyag került elő belőle.

Az ismertetett jelenségek mellett a bodrogkeresztúri kultúra 80 bolygatatlan sírból álló temetője látott napvilágot. A temetőt teljes egészében feltártuk. A sírokban a halottak szigorú rítus szerint eltemetve nyugodtak.

A férfiak jobb oldalukon fektetve, zsugorított helyzetben, DK-ÉNy-i irányban tájolva. A férfiak koponyájánál, esetleg karjánál vagy a kezük ügyében „kötelező” melléklet a pattintott kovakő kés, kiegészítő fegyver vagy eszköz a háromszög alakú nyílhegy vagy más kisebb, obszidiánból vagy kovából pattintott eszköz. A férfiak többségükben robusztus termetűek, viszonylag jó megtartású csontvázal. Az előkelőbb férfiak mellé a kőeszközökön túl réz fegyvereket, eszközöket is helyeztek. Három sírban egy-egy réztőr is feküdt, s eszközkészletüket kis rézárak egészítették ki.

Kiemelkedő jelentőségű a két, rézcsákányt is tartalmazó sír. Az egyik ellentett élű típus, jelképes temetkezés mellékleteként látott napvilágot. A halott nélküli sírban minden szükséges és jellemző tárgyat megtaláltunk. Edények, kőkés, nyílhegy, kisebb pattintott eszközök, állatcsont. A tárgyak elhelyezése a csontváz elképzelt helyének megfelelő. A másik rézcsákány nagyon gazdag sírból került elő. A csákány a halott arca előtt ill. a felhúzott keze fejénél feküdt. A koponya mögött, valószínűleg bot végét beborító kúp alakú aranylemez volt. A halott gazdagságát nem csak a fémek, hanem a díszes edénymellékletek is jelezték.

A női sírokban a kistermetű asszonyok bal oldalukon zsugorítva kerültek a férfiakéhoz hasonlóan DK-ÉNy-ra tájolt, négyszögletes gödrökbe. Az edénymellékletek mellett két női sírban kőből csiszolt gyöngysor került elő, a derékon ill. a bokánál, elvéve pattintott eszközök is előfordultak. Az edénymelléklet (átlag 3–4 db) a női sírokban is általános volt. Négy sírban találtunk egy-egy aranycsüngőpárt, azaz 8 db aranylemezt, a felvarráshoz szolgáló 4-4 lyukkal. Nem csak előkerülésük jelent különleges szakmai eredményt, hanem az a tény is, hogy megfigyelhetjük viseleti szerepüket. A női sírokban talált tárgyak fejdíszre varrva csüngtek két oldalt viselőjük halántékánál.

Mind a férfiak, mind a nők sírjában átlagosan 3–4 edény fordult elő. Az edényformák között az uralkodó típus az ún. tejesköcsög, mely többnyire a halott arca előtt a sírgödör falának támasztva állt vagy kissé oldalára dőlve feküdt. Gyakori ételmelléklet volt a hús, melyről az állatcsontváz-részek tanúskodnak.

Magyarázatra váró érdekesség, hogy egy kettős gyermek sír, illetve a csontok hiányossága miatt bizonytalan nemű halottat leszámítva a nemek aránya azonos. Ez az adat egybevág azzal a megfigyeléssel, hogy a temetkezés gazdagsága és tárgyegyüttése alapján több esetben egymással szomszédos, összetartozó sírpárokat állapíthattunk meg. Feltűnő a gyermeksírok szinte teljes hiánya. Az itt tapasztaltak azt a megfigyelést támasztják alá, hogy a gyermek halottakat megkülönböztetett bánásmódban részesítették és másutt, talán a településeken temették el.

CSÁNYI MARIETTA

290. Rákóczifalva, Bagi-föld (2. sz. lh.)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, Ge, A

A lelőhely feltárására a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése I. ütem, a Bivaly-tói töltés áthelyezése miatt vált

szükségessé. 2006. augusztus–szeptemberben összesen 38 230 m² területen folytattunk megelőző feltárást, összesen 362 objektumot bontottunk ki.

A lelőhely legkorábbi időszakát a *középső neolitikus* AVK település foltjai jelentik. Ezek egyike a szelvény K-i, DK-i szélén jelentkezett néhány nagyméretű, szabálytalan körvonalú, gyér leletanyagot tartalmazó gödör formájában. A korszak másik megtelepedése a szelvény Ny-i szélén volt megfigyelhető: a csekély számú őskori leletanyagot tartalmazó gödör mellett itt tártunk fel három kutat.

Önálló jelenségként értékelhető egy melléklet nélküli, magányos csontvázas temetkezés, mely valószínűleg az 5–6. században a területen élt gepida népességhez köthető.

A lelőhely jellemző korszakának a 9. századi avar település tartható. A laza szerkezetű avar falu valószínűleg több rövid ideig tartó, egymást követő megtelepedés nyomaiból áll össze. A település alapegységét a 3–4 kisebb négyzetes, félig földbe mélyített épületből (házak és kiegészítő épületek) álló csoport jelenti. Ezek körül kerítések, karámok, szélfogók, terelőfalak, istállók alapárkai és cölöpsorai, valamint néhány tároló- és szemetesgödör található. A feltárási terület Ny-i részében igen kevés házcsoporthoz tartozó épület maradványai voltak. A megközelítőleg kéthektárnyi területen 10 nagyméretű, két- vagy háromszögletű, 10–15 m oldalhosszú karámot és a hozzájuk tartozó belső kerítések alapjait tártuk fel. Az ezekhez tartozó nagyméretű állattartó kutak egyikét szintén sikerült feltárnunk; az egykori víznyerőhely alja a jelenlegi talajszinthez képest 4,85 m mélységben volt.

Munkatársak: Gál Szilárd régész, Füzesi András, Kalli András, Masek Zsófia egyetemi hallgatók (ELTE Régészettudományi Intézet).

SZABÓ GÁBOR – SEBŐK KATALIN

291. Rákóczifalva, Bagi-föld (5. sz. lh.)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, Sza, Ge, A

2006. április–július között összesen 42 570 m² területen folytattunk megelőző feltárást, melynek során 743 objektumot bontottunk ki.

A lelőhely a Tisza egykori árterét É felől övező magasparton, két nagyobb dombvonulaton helyezkedik el. Folytatódik a feltárási területen kívül is É-i és K-i irányban, de Ny felől sikerült lehatárolnunk. Legintenzívebb része valószínűleg a tőle K-re eső erdős terület alá húzódik (lásd: 8/a lh.).

A vizsgált területen három főbb korszak jelenségeit figyeltük meg. A legkorábbi megtelepedés a *szakálhái kultúrához* köthető: néhány gödrökből és temetkezésből álló, a dombok tetején és déli lejtőin elhelyezkedő objektumcsoport tartozik ide.

A *szarmata népességhez* (4. sz. vége–5. sz.) köthető a feltárt objektumok mintegy egyharmada. A dombvonulat tetején, utcasorszerű rendben helyezkedtek el az egykori falu téglalap alakú, félig földbe mélyített